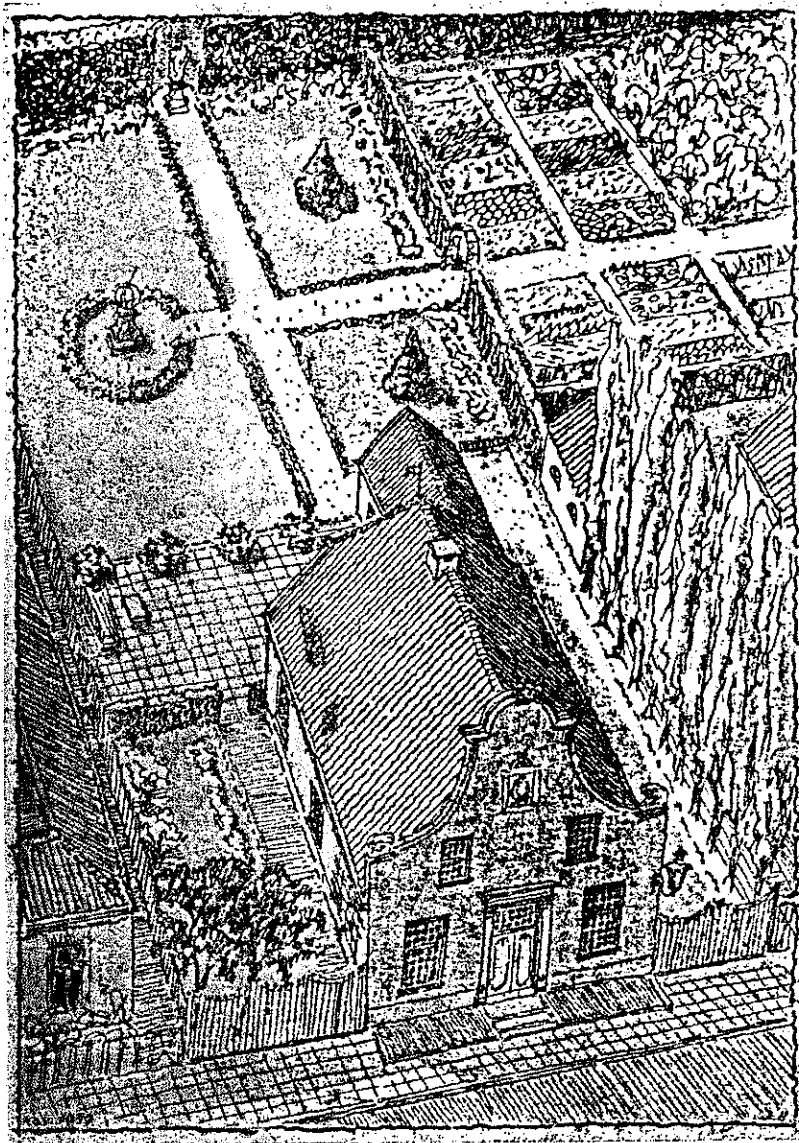

BOORN en BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen

BOORN en BOERSCHOP

uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 2, No. 1, Februari 1992.

I N H O U D

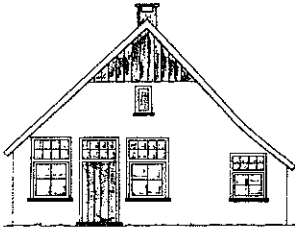
Een bloedig maaksmaal 2	M.G.E. van Harten - Fransen	2
Bijen 2	W.J.H. IJzereef	7
Zo was't, zo is't	Redactie	9
t Wör wier opstaln	G.J. ten Voorde	10
IJzertijd	J. van Nuenen	11
Wie weet...	Redactie	14
Uit de archiefkast 2	Drs G.P. ter Braak	16
Geluk	S. Lammers	18
Akte huwelijksvoorwaarden		
Zenderen 1	H.A.M. Woolderink	19
t Biezondere gewelteeKn	A.B.M. Wolbert	23
Lorks Tru	F.J. van Capelleveen	27
Boekennieuws	Redactie	30
Oproep familienaam Nijhof	J. Nijhof	31
Ledenwerving, doe er aan mee	Redactie	32
Winterprogramma	J. Niers	32

Herkomst illustraties:

Archief M.G.E. van Harten-Fransen, pag 27
Archief W.J.H. IJzereef, pag 15
A.W.N. afd. Twente, pag. 12, 13
F.J. van Capelleveen, pag. 1, 2, 6, 11 (boven), 20, 29,30
Elsbeth Cochius, pag. 7, 8.
Familiearchief Ten Voorde pag. 10
Gemeentearchief Borne, pag. 16, 17, 18
Gemeentearchief Oldenzaal, pag. 5
Mr G.J. ter Kuile Sr., De opkomst van Almelo..., pag. 10
J. van Nuenen, pag. 11 (onder)
H.J.B.M. Velner, pag. 9, 14, 16, 19
A.B.M. Wolbert, pag. 23, 25, 26

EEN BLOEDIG MAAKSMAAL 2

Het proces en de verhoren betreffende de slagpartij in Zenderen, duren voort.....

5 maart 1751. Door J.W. Cramer, nu verwalddrost van Twente, worden de ongelukkige gevangenen weer verhoord. Ze leven in erbarmelijke toestand en zijn met z'n vieren overgebleven. Berent Kuiper is in de cel overleden "als de grootste misdadiger gekluisterd en geboeid na 10 weken ondergaan van zeer deerlijke en zware kost en doormaken van penibele koude en ongemakken." Zijn huishouden is geruïneerd door de aanklacht van openbaar geweld en een gruwelijke moord. Het is ten hemelschreiend hoe dit geval wordt gespeeld.

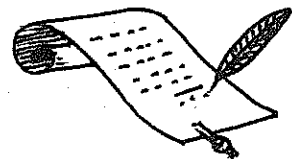
Cramer geeft niet op, "een criminele slagte omdat Boerrigter op het hoofd is getroffen en de andere dag aan zijn verwondingen is overleden. Op attestatie van een med. dokter chirurgijn een gruwelijke moord".

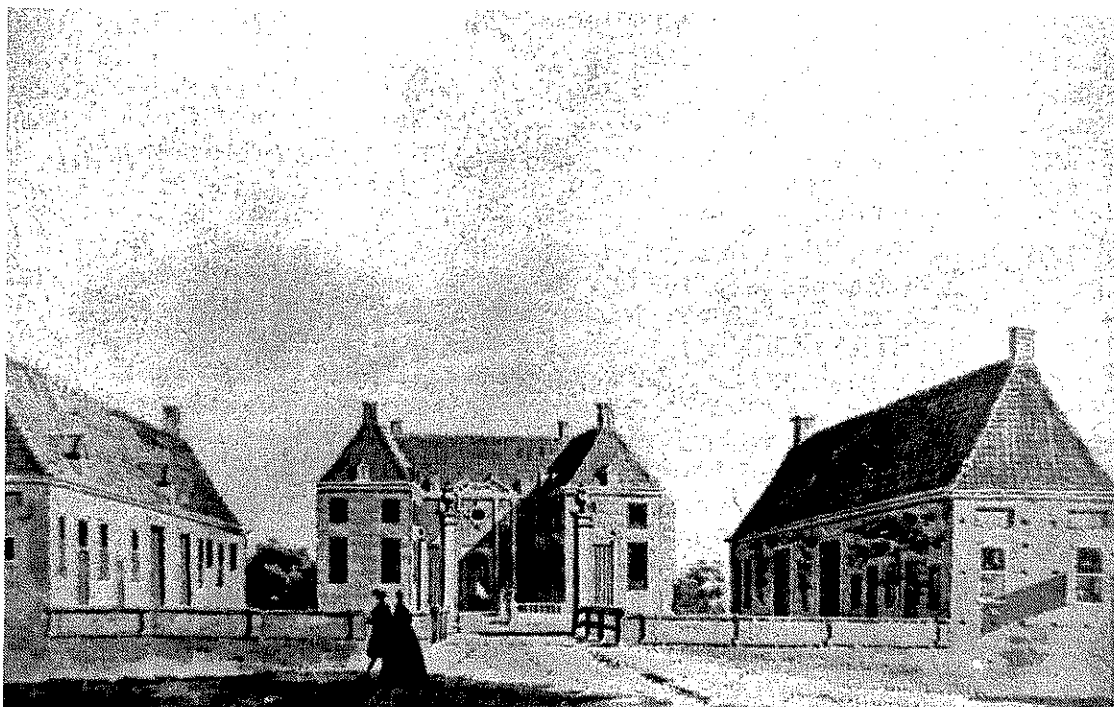
Het proces blijft aanhouden. De overheid is van hun schuld overtuigd en bezwaart de mannen met een aanklacht van maar liefst 116 folio's. Zij betoogt dat deze mensen "hun leven en gezondheid, als verwerende partij, niet mogen verliezen. De ongelukkigen zouden de waarheid hebben gesproken. Een toestand waaruit de criminele actie geboren is. Zij hetselve met een blank geweten en onder dierbare eede tot God Almachtig kunnen sterken en daarop altoos zullen leven en sterven. Ja het laatste oordeel van dien Regtvaardige Almachtige God geduldig wagt".

16 maart 1751. De Graaf van Huize Almelo bemoeit er zich mee. "Ick Gerhard Boom wegens zijne excellentie de Hoog Geb. Gestr. heer Adolph Philip Zeiger Graaf van Rechteren enz....." Gerichtelijk worden Jan Graes (70 jaar) met zijn vrouw en Hendrik Brink (50 jaar) ontboden op Huize Almelo. Zij waren niet verwant met de gedetineerden. Ze verklaren, dat ze bij de familie Vaalt gekomen, alleen Hintfert uit Albergen hebben aangetroffen. Pas later komen de overigen (uit Albergen) in dronkenschap en slaande met stokken op kast en kisten. Ze slaan hun stokken tegen de balken aan stukken "dat de scharden (stukken) te rugge vliegen".

Graes en Brink verklaren verder te hebben gezien dat twee Zendersen en Jan in 't Olde Bennink zeer bebloed op de deel komen en dat zij toen de gedetineerden in Oldenzaal waren, nog wel "condschap van de waarheid hebben gegeven aan Cramer".

Dit noodgericht bracht richter Boom in rekening: noodgericht 18 st., voor arrest van 2 personen 14 st., het omslag 14 st., 2 citaliën (dagvaardingen) 12 st., regesten der depos. 8 st., certificaat ad. 14 foliën 2 gld. 16 st., zegel 8 st., samen 6 gld. 10 st.

Huize Almelo in 1730 waar Zeger Graaf van Rechteren woonde, welke zich ook met de zaak ging bemoeien. Gewassen O.I.-tekening van Cornelis Pronk, in onbekend bezit.

19 maart 1751. De vier gedetineerden als onschuldig beklagden enerzijds en J.W. Cramer als fiscaal namens de Hoogheid van Twente anderzijds staan tegenover elkaar in het proces, over wat er allemaal is voorgevallen op het maaksmaal. Over de ware toedracht van de ruzie en de slagpartij die daardoor zou zijn ontstaan en de baldadigheid van de Albergers, hun zingen, schelden en "quinkeleren" (twisten). De vier verklaren dat zij zich met uiterste lijdzaamheid hebben gedragen. Onder ede bevestigen zij hoe zij zich verweerd hebben en dat ze niemand verwond hebben. Zij hebben ook Jan Boerrigter niet verwond. Zij zijn "goedsmoets" met de buren op het maaksmaal verzocht, vanwege het a.s. trouwen van Vaalts dochter met Gerrit Benink.

Bij deze gelegenheid in Oldenzaal worden verschillende copieën overgegeven, n.l.: "de condschap van Graes en Brink te Delden en de getuigenverklaring van 16 januari, samen negen authentieke copieën van het gericht Borne...".

De originele copieën zouden "bij de Weled. Gestr. ofte fiscaal desselfs berusten". Verder is de verklaring en het verhoor van 22 januari overgegeven.

Uitspraak "hun leven verbeurd, zo paradox en strijdig met het recht". De aanklacht van dit proces bevat op dit moment 159 punten op 160 folio's.

De gevangenen zouden voor de kosten der processen schadeloos gesteld moeten worden. Want door hun "lankwillig, schandelijk, smadelijk en ongemakkelijk gevangenis berecht, waren zij ruim en zwaar beboet".

Het volgende werd er aan toegevoegd: "De natuurlijke wet zelfs leert, dat men het ongelijk dat iemand gewelddadig wordt aangedaan, ook met geweld mag wederstaan en ook bij de Goddelijke wet onstrafbaar wordt gehouden. Zie Escade cap. 21 vers 13, Deuteronomium 19 vers 9 en Genesis 14 vers 14".

Uit het betoog en de bijgevoegde documenten kan men niet anders opmaken dan dat de gedetineerden niets verkeerd hadden gedaan.

1 april 1751. De heer van Eversberg R.F. van Heerdt, drost van Twente, richt een schrijven aan de Weled. Gestr. heer Cramer: Aan het verzoek bij deze requeste gedaan, kan niet worden voldaan en het wordt afgewezen"

De drost is de mening toegedaan dat de "(aan-)klager" in alle opzichten overtuigd moet zijn van de onschuld van de gedetineerden. Zij hebben een verzoek tot ontslag ingediend en bevinden zich in uiterste nood. "Naast God" hebben zij hun toevlucht gezocht bij de drost. Zelfs de heer Scheel van Weleveld heeft veel informatie gegeven en geschriften ingediend als bewijs van hun onschuld. De drost vindt dat hij de "klager" een passend antwoord heeft gegeven in zijn "ambtsrecht een redermatige verachtinge". "Klager" zou overtuigd moeten zijn van zijn vergissing.

De drost maakt zich bezorgd over de vier mannen die in een, zoals hij het uitdrukt, "penibele opsluiting moeten zuchten zodat hun leven ondragelijk wordt gemaakt". De drost vindt het onbegrijpelijk hoe iemand onschuldige mensen kan opsluiten en dat er ook nog iemand is overleden. Hij kan maar niet begrijpen waarom "klager" vier weken nodig heeft voor overleg. Het advies van de drost is: "de gedetineerden moeten uit hun smadelijke en schandelijke opsluiting ontslagen worden".

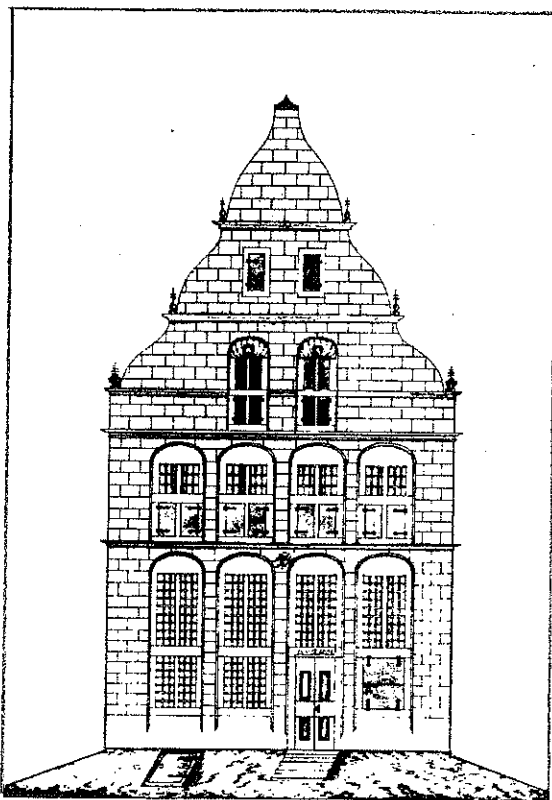
2 april 1751. Cramer grijpt zijn laatste kans. Hij laat Braamhaar met zijn vrouw en Jan Graes nog eens bij hem in Delden komen. Zij kunnen niet anders verklaren, dan dat zij alleen de Oude en Jonge Hintfert kennen, de bruidegom Gerrit Benneker en zijn broer Flutter. Dat de Albergers op de deel liepen, bier schonken en met stokken sloegen. Zij blijven bij de verklaring van hun eerste getuigenverhoor, dat het paard van Jan Leferink is geslagen enz.

18 mei 1751. Kampen. Het einde van een jaar lang procederen is

Nen advocaat en n wagenrad mut steurig smeert wördn.

in zicht. Als rechtelijk ambtenaar heeft Cramer een ontmoeting gehad met staatslieden "nog strijdig over het geschil" over processen vanaf 5 maart tot en met 5 april. Daarbij heeft hij alle documenten ter inzage overgegeven.

1 juni 1751. Er heerst grote spanning op het raadhuis te Oldenzaal. Aanwezig zijn namens het Hoogadellijk Gericht van Twente, de drost van Twente Baron W. Bentinck heer van Diepenheim Schoonheten en Valkenburg, richter Johan Niland, richter G.J. Hein en J.W. Cramer, fiscaal, als klager. Men houdt het niet voor mogelijk, maar 50 getuigen zijn hierbij aanwezig. Cramer heeft dokter Heilbron en twee chirurgijnen meegebracht "om alle narigheden te voorkomen". De vraag wordt gesteld: zijn de vier gedetineerden uit Zenderen schuldig of onschuldig aan moord op Jan Boerrigter uit Albergen? Gesteld wordt: "Onschuldig beklaagd, betigt en gekerket, gestraft voor een misdaad die zij niet eens hebben begaan".

Voorgevel van het 16-de eeuwse raadhuis te Oldenzaal, vóór de storm van 29 nov. 1836, naar een waterverftekening in het Gemeentearchief van Oldenzaal.

Cramer wil niet erkennen dat hij een vergissing heeft gemaakt. Al heeft hij geen bewijs, hij houdt vol dat de vier gedetineerden de daders van de moord zijn. Daarop moet de doodstraf volgen laat hij weten.

Uit verklaringen van 28 getuigen, waaronder Albergers, is komen vast te staan dat niemand weet wie de slag op het hoofd van Boerrigter heeft gegeven.

De Scheper (schaapherder) van Hintfert zou gehoord hebben dat Boerrigter maar één slag zou hebben gekregen, waarop de dood was gevolgd. Een andere verklaring luidt dat "Harmen Hintfert, Jan Olde Hintfert en Berent uit Olde Hintfert (die veel liegt), de makkers van Boerrigter, zouden door eigen drift mistastende, hem neergeslagen kunnen hebben".

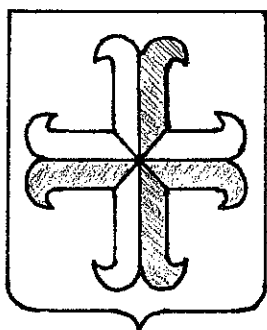
Na alle getuigen verhoord te hebben, bleek dat de lieden uit Albergen waren gekomen "met moedwil die ten einde den leeuw zijn klauwen ende den os sijne vanselfs uitbattende horens gegeven hebben".

Moedeloos geven de vier gevangenen duidelijk te kennen dat de lui van Albergen met zoveel snelheid waren begonnen dat ze niet kunnen oordelen hoe zich alles precies heeft afgespeeld. De Albergers hadden als het ware "triumf over hunne victorie gezongen" en wilden dat er nog meer waren doodgeslagen.

Het Hoogadellijk Gericht kan niet anders oordelen dan dat de eis "rauwelijk is overdreven, zonder behoorlijk detail te geven over het geval van de misdaad".

De Scheper van Hintfert voert aan dat hij gezien heeft, dat toen Boerrigter was neergeslagen, de zoon van Olde Hintfert met een greep in de zij was gestoken. De vrouw van Jan Claazen was twee maal gestoken, de tweede maal met een greep op het moment dat ze de deur uit wilde gaan na de slagpartij. De vrouw van Jan Hindriks was geslagen "omdat ze de kerel met het zwarte gezicht wilde zien".

De vraag was, of opsluiting in de kerker wel de juiste straf was, uitgedacht ter bewaring van beschuldigten. Men vond dat zaken als deze, naar landrecht niet geoorloofd waren. Het gerecht concludeerde dat de vier voornoemde gevangenen, vrij moesten. "Dat zij de eerste drie dagen voor het besluit, gevolg ende borgstelling, behoorden uit de stok (gevangenis) gelaten te worden". Zij waren aansprakelijk gesteld voor boeten en gelden van processen, die zij niet konden betalen.

Wapen van Baron B.H. Bentinck, heer van Diepenheim en Schoonheten, lid van het Hoogadellijk Gericht Twenthe.

De Hoge Raad gaf een voorbeeld van eenzelfde geval dat zich in 1737 in Amsterdam heeft voorgedaan. Een man heeft toen voor een delict onschuldig twee jaar vastgezeten, alleen op water en brood levend en veroordeeld tot een grote boete.

In navolging van voornoemd geval komt het Hoogadellijke Gericht overeen, dat de vier gedetineerden, "een was reeds door de Alwijsten en Opperste Rigter door zijn overlijden in vrijheid gesteld geworden", vrij gelaten moeten worden. Vóór zij gevangen genomen werden, had Cramer hen reeds veroordeeld zonder kennis genomen te hebben van hun onschuld.

Het Hoogadellijk Gericht ende Lande van Twenthe, Baron B.H. Bentinck heer van Diepenheim en Schoonheten brengen hun oordeel uit met het ingewonnen advies van voornoemde richters "rechtsgepromoveerden ter betragtiging van goede en onpartijdige justitie regt doende verstaat dat de aanklager en fiscaal in zijn eis en conclusie in dier voege deselve tegens de gedetineerden heeft genomen, niet ontvanke-lijk is verklaard".

In het kort komt het er op neer dat voor het ten laste gelegde feit geen recht tot strafvervolgning aanwezig is. "De gedetineerden moeten dadelijk (daadwerkelijk) uit hare detentie (gevangenschap) ontslagen en op vrije voeten gesteld worden". Liever een feit onbestraft, dan onschuldigen veroordelen.

M.G.E. van Harten-Fransen.

Literatuur:

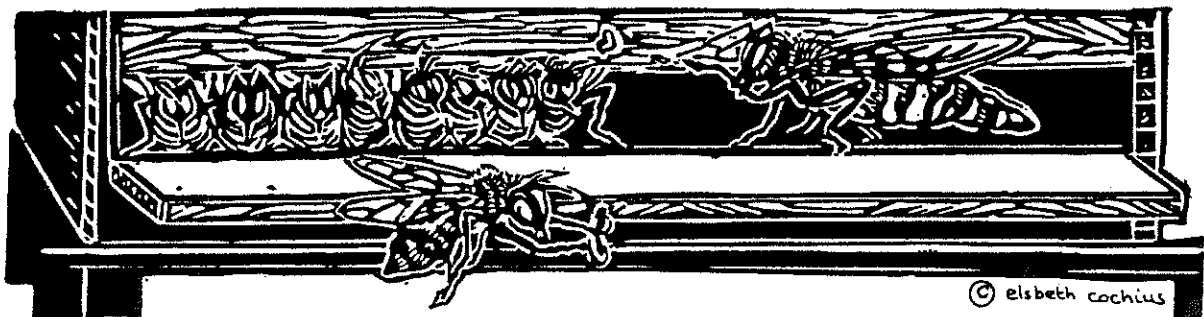
R.A.O. te Zwolle, Civiele zaken Drostambt Twente nr. 683 inv. nr. 332.

BIJEN 2

Het gebruik om aan bijen te gaan vertellen dat hun oude meester is overleden is al heel oud. Cato Elderink schreef al in haar boek "Twénterlaand en leu en léven", in de uitgave van 1937, dat het bijenvolk in hoog aanzien stond en als lid van de grote boerengemeenschap mee telde. Huwelijk en sterfgeval werden daarom plechtig bij het iemenschoer aangezegd. Jammer genoeg zijn hiervan geen Twentse spreuken bewaard gebleven. Cato vertelt verder dat in Westfalen bruid en bruidegom, de toekomstige boer en boerin, door hun ouders aan het bijenvolk werden voorgesteld met de woorden:

Immen in, Immen oet,
Hier is de jonge Broed,
Immen oet, Immen an,
Hier is de jonge man.
Immeken verlote ze nit,
Wenn sei nu mol Kinner kritt.

(zie P. Sartori: Westfälische Volkskunde).

© elsbeth cochius

Januari

De deur dicht, rööp de Moor,
't vrös wa 25 graoden!

Men kon de bijen nu eenmaal niet binnenshuis huisvesten, maar ze hoorden er evengoed bij als het paard en de koe. Op de bruidswagen werd ook hier in Twente soms een bruidskorf meegegeven als geschenk en begin van een succesvol bijenhouden op het nieuwe erf.

Natuurlijk is ook uit het gedrag van de bijen een weersvoorspelling af te lijden. Bij aanhoudend mooi zomerweer doen de bijen tot laat in de avond, onvermoeibaar en rustig hun werk. Bij dreigend omweer daarentegen zijn ze agressief en voorafgaand aan regen zijn ze erg ijverig maar blijven dicht bij hun korven, om niet door de regen te worden overvallen.

© Elsbeth Cochius

Februari

Kan 't ok nich oet zweet'n,
zae de Bij, en wog'n
op n'n sonnigen dag.

Voor de lezer die geïnteresseerd is in de bijenteelt mag ik verwijzen naar het artikel "Bijenhouden in Twente" dat is geschreven door G.M. Roding in het Jaarboek Twente 1972. Het is verlicht met veel foto's en voorzien van een literatuurlijst. Ook met behulp van het Trefwoordenregister van de Twente Akademie is een groot aantal artikelen over bijen te vinden. Daarenboven wil ik nog graag Uw aandacht vestigen op de prachtige serie linoleumsneden (waarvan we er hier enkele afdrukken), waarmee de Enschedese kunstenares Elsbeth Cochius het jaarboek Twente 1987 opluisterde. Ze geven treffend het leven van een bijenvolk weer en worden vergezeld door zinspreuken in dialect van de Losserse imker J.B. Zwaferink.... Van harte aanbevolen.

W.J.H. IJzereef.

Hoo kleaner mugge, wo meer gesoes.

ZO WAS'T, ZO IS'T

Het station aan de Parallelweg zoals het er van 1864 tot 1975 heeft gestaan. Helaas moest het zo karakteristieke gebouw wijken voor het moderne haltegebouwtje, ondanks de handtekeningactie die voor het behoud van het oude stationsgebouw is gevoerd....

t WÖR WIER OPSTALN

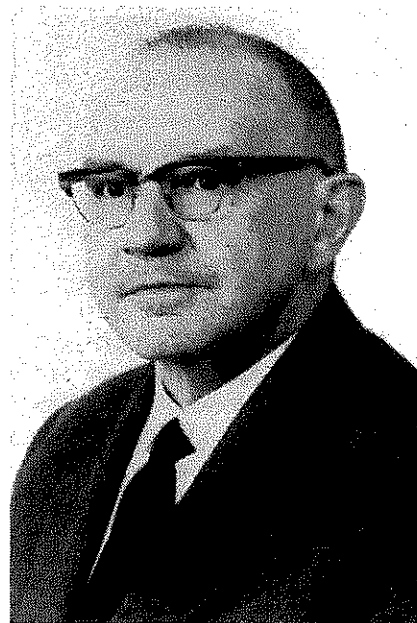
Het gedicht "ALLERZEELENDAG" van Gerhard ten Voorde, dat wij plaatsten in het eerste nummer van BOORN en BOERSCHOP maakte zoveel indruk op de redakteur van het radioprogramma REGIOTAAL (de heer Piet Abbrink) van Radio Oost, dat dit leidde tot een serie van vier programma's over het werk van deze Bornse dichter en streekhistoricus. In de tweede uitzending hoorden we "Gerrad" nog zelf vertellen over vele belevenissen uit zijn tijd in n Zwartn Hook en roond n Meijershof. Hennie Velner had dat bandje uit de jaren zeventig nog en stelde het welwillend beschikbaar. Hierbij nog een van de vele gedichten, beschikbaar gesteld door mevrouw ten Voorde en het Gemeentearchief, over het boerenleven in Twente zoals Gerhard ten Voorde dat zag voorbij gaan... (Red.).

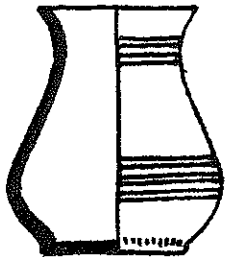
As de dage begint te körtn
 en t eeknloof verschöt van kluur,
 As de boern de tuffelgreep kriejt
 dan steet de hearfst vlak vuur de duur!
 As de beeste stoat te böln
 an t hek en wocht op t bietnblad,
 A'w de Boornse Kearmse had hebt
 he'w ook de beste tied wier had.

Dan koemp t opstaln a zo gaaw wier,
 Vuur langn tied, zeijt meer: n half joar!
 Het steet eer an de beeste, kalver
 n waarmn stal en het rowwe voor!
 De eerste tied, non ja, dat geet nog,
 de knoln kömn nog n luk an!
 Mear.. as van t joar dát voor ees op is,
 dán weet ik der nig meer van!

De böärgerman hef doar gin weet van,
 mear.. t boerkn is van t joar nich best!
 Nemt t heui, t prinspoalst voor vuur t wienter
 dat is in lang zo min nich west.
 As wiederhen de witte biejn vleejt
 en alman geern bie n kachel krop,
 as t mirwienterhoorn hef kluunkn,
 dan geeldt vuur n boer één woord: pas op.

t Heui is beteun en t vee mut leavn!
 De beeste zint der vuur de melk.
 Mear dee mut met n melzak haaln wördn,
 en kost geeld, dát weet toch elk!
 Mocht dan temet ees in de kraant stoan:
 "De melk sleug met nen heeln ceant op",
 dat alman het dan zal begriepen:
 "n Boer hef t wa neurig op n stop"!

ARCHEOLOGIE

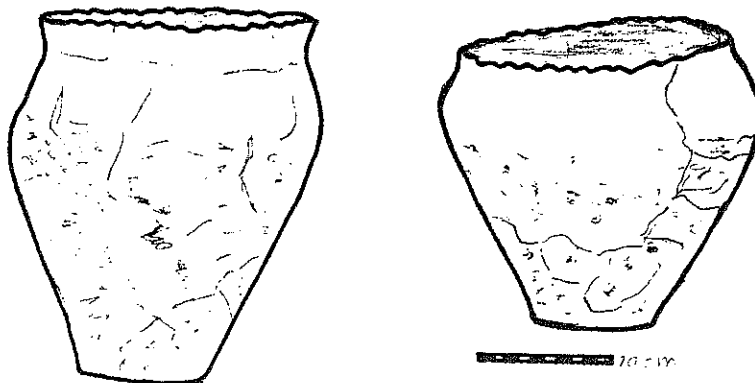
BORNE IN DE IJZERTIJD

Op de bronstijd volgde de ijzertijd, die zo ongeveer rond 700 jaar v Chr. begint en juist hier, in het hart van Twente, tot aan het begin van onze jaartelling doorloopt, zoals ik de vorige keer reeds vertelde.

Buiten het gebruik van het ijzer, dat in onze streek eigenlijk pas 100 tot 150 jaar later wordt toegepast, is dit ook de tijd van de urnenvelden. Het aardewerk is "besmeten", d.w.z. dat bij het vervaardigen, natte klei werd gesmeten tegen de droge pot waardoor de wand ruw wordt. Ook komen er door vingerafdrukken gevormde kartelranden voor. Dit is het Harpstedt type wat hier veel gevonden wordt. Daarnaast vinden we gladwandige potten en potjes met scherpe knikken. Het Eengetouw, een ploeg die uit een pen bestaat is in deze tijd in gebruik.

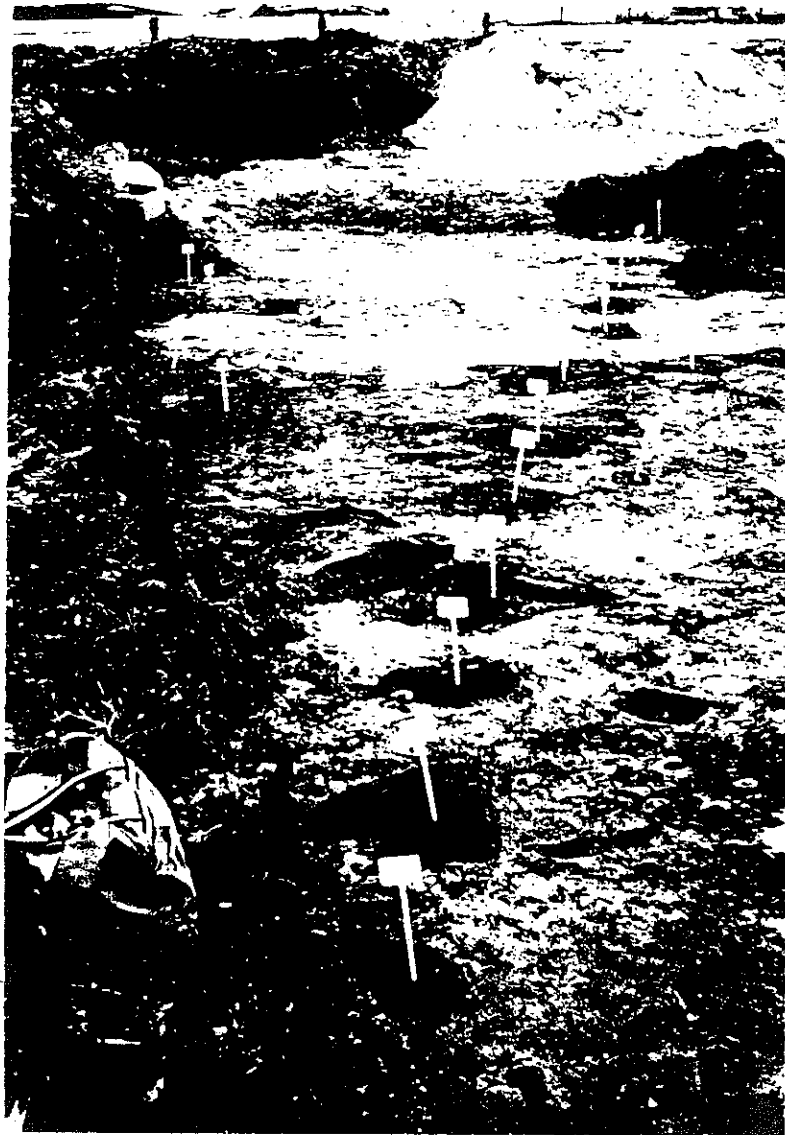
Werd in het begin ijzer, evenals brons, ingevoerd, later werd het ijzer in onze streek uit oer gewonnen. Op verschillende plaatsen in Borne zijn slakken gevonden die wijzen op ijzerwinning. De oerstenen werden vergruizeld en in afwisseling met houtskool laag om laag gestapeld in de ijzeroven, die uit twijgen en leem is opgebouwd.

Voor 1 kg ijzer was \pm 10 kg oersteen nodig en 100 kg houtskool waar weer 750 kg hout voor nodig was. De ijzerkoek uit de oven werd door smeden in vorm gezet en in kwaliteit verbeterd. De ijzerwinning is in deze streek tot lang na de middeleeuwen doorgegaan. Veel weten we niet over de mens in de ijzertijd in Borne. Maar omdat we, over heel Borne verspreid, aardewerk scherven hebben gevonden, weten we dat er wel bewoning is geweest. Zo zijn er nogal wat ijzertijd scherven gevonden bij het aanleggen van het industrieterrein De Molenkamp, maar duidelijke bewoningssporen zijn daar niet gevonden.

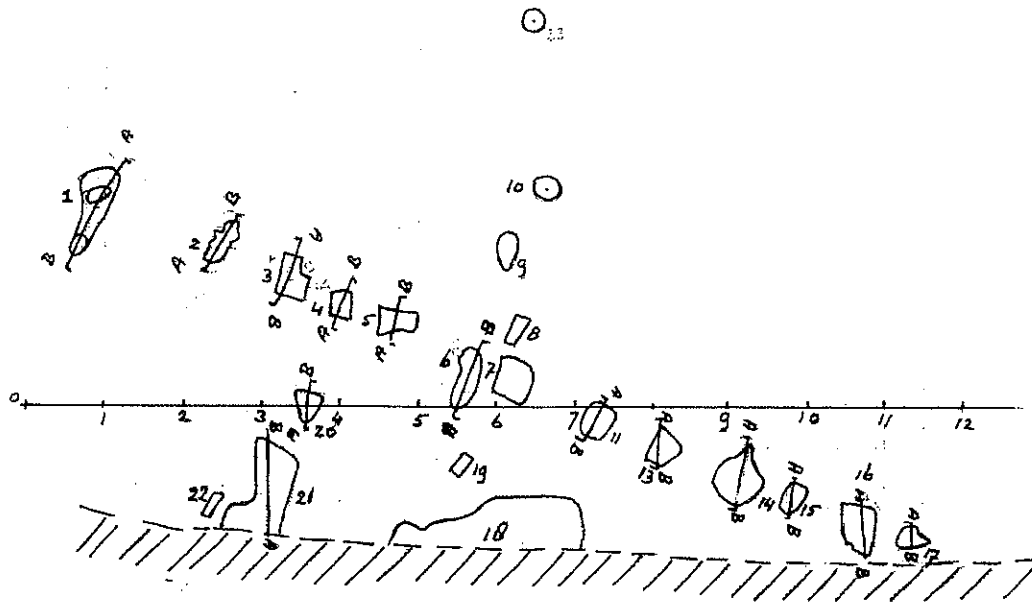

Het Harpstedttype.

Ook in de bebouwde kom zijn er scherven gevonden die ijzertijdbewoning doen vermoeden. Verder zijn er ook ijzertijdscherven gevonden in het midden van de Zenderse Esch. De tot nu toe belangrijkste ijzertijdvondst in Borne is gedaan in de Stroom Esch bij de Kruizelbrink aan de Weerselosestraat waar nu witte huizen staan. Bij het grondwerk voor de bouw van deze huizen werden in de bouwput paalsporen gevonden die wijzen op bewoning. De gevonden rij paalsporen, die op de tekening en de foto is te zien, zijn vermoedelijk afkomstig van de wand van

Weerselosestraat - Kruizelbrink.
Het spoor op de voorgrond is
nummer 17 van de tekening.

Weerselosestraat - Kruizelbrink. Ligging paalsporen met kaartcoördinaat 481-240/248-800.

een huis. Omdat de paalsporen op de rand van de bouwput lagen en onder de grond van de Weerselosestraat verdwenen kon niet gezocht worden naar de vermoedelijke andere wanden van het gebouw. Ik denk dat de twee afbeeldingen een goed beeld geven van wat archeologen zoeken en vinden in "verkleuringen in de grond". Er zijn scherven gevonden van grote en kleine potten, zowel ruw als glad van oppervlak. deze vondsten geven aan dat er een ijzertijd nederzetting is geweest. Ook de put in het Bornse gemeentehuis komt uit de Stroom Esch.

J. van Nuenen, lid A.W.N. afd. Twente.

A'j t komt te wetn, dan zie'j versletn.

WIE WEET...

Zeker bij ons ouderen ligt de "Crisistijd" nog goed in het geheugen. Het ging iedereen bijzonder slecht in die jaren vóór de tweede wereldoorlog. Er werd ook in de gemeente Borne een crisiscomité opgericht en daarin ontstond een, in die tijd toch sterk verzuilde gemeenschap, unieke vorm van samenwerking voor het goede doel: "Hulp aan de allerarmste dorpsgenoten".

Een fraaie vorm daarvan was de opvoering van de kinderoperette

"Jantje in Modderstad"

Ze was bedoeld om geld te verzamelen voor het Crisiscomité en ze werd opgevoerd door leerlingen van de scholen van alle gezindten.

De opvoeringen vonden plaats op 28 januari 1933 in het gebouw voor Christelijke Belangen en op 31 januari in het St. Jozefgebouw.

In de Bornse Courant van 28 januari stond een lang verslag. Het werd als een groot succes vermeld.

Het spel stond onder leiding van Mej. L. Spanjaard, terwijl de pauzes muzikaal werden opgeluisterd door Mevr. K. van Gelder, piano, en de Heer Van der Kaai, fluit.

Burgemeester Schaepman zorgde op uitstekende wijze voor de "Public Relations". Hij had er plezier in dat de hoofdprijzen van de verloting respectievelijk naar Zenderen en Bornerbroek gingen.

"Boorn en boerschop" op zijn best!!

Hiernaast vindt U berichtjes uit de Bornse Courant van 21 en 28 januari, terwijl U op de foto ongetwijfeld vele bekende gezichten zult aantreffen. Wilt U ons de ontbrekende namen vertellen?

BORNE.

— Als burgemeester acht ik mij verplicht een beroep te doen op de offervaardigheid der inwoners mijner gemeente, ten bate van het Plaatselijk Crisiscomité.

Een ieder weet dat door deze benarde tijden, zoovele ingezetenen onzer gemeente op een dusdanige wijze worden getroffen, dat het allernoodzakelijkste ontbreekt of gaat ontbreken.

Het P.C.C. heeft tot dusverre zich op een buitengewoon loffelijke wijze van zijn taak gekweten en ik ben ervan overtuigd dat menig huismoeder het P.C.C. dank verschuldigd is.

En wat is nu het geval?

De kas van het P.C.C. is absoluut leeg, zoodat er een middel beraamd moest worden om aan geld te komen.

Na een langdurig beraad kwam men tot de gedachte eene uitvoering te geven (in dit geval een kinder-operette), waarvan de opbrengst zou zijn ten bate van de meest noodlijdenden onzer gemeente.

Mag ik nu een beroep doen op Uw aller offervaardigheid. Woont zooveel mogelijk allen deze uitvoeringen bij, opdat het P.C.C. in de toekomst zijne werkzaamheden kan blijven verrichten.

Burgemeester Schaepman

— Op de groote biljetten van het Plaatselijk Crisis-Comité staat abusievelijk vermeld, dat de uitvoering der Kinderoperette „Jantje in Modderstad” precies 7.30 begint, dit moet zijn precies ACHT uur.

Mevrouw K. van Gelder (piano) en de heer Van der Kaai (viool) hebben hun muzikale gaven geheel belangloos ter beschikking van het P.C.C. gesteld op de avonden, dat deze operette opgevoerd zal worden.

„JANTJE IN MODDERSTAD”

Maakt U allen op naar Christelijke Belangen of St. Joseph-gebouwen, Om de opvoering der Kinder-operette te

anschouwen!

Zijt Gij nu na afdrop over het gebodene tevrede, Schenkt dan een flinke bijdrage aan het P.C.C.

HET PLAATSELIJK CRISISCOMITE.

 Voor houders van toegangsbewijzen voor de Kinder-Operette „JANTJE IN MODDERSTAD” blijven de plaatsen tot 8 uur gereserveerd hierna komen de plaatsen ter beschikking van het Plaatselijk Crisis-Comité.

1. Ans Röling	11. Bram Brasser	22.
2. Christien Nijhof	12. Albert de Wilde	23. Gerrit Ziel
3. Dijk	13.	24. Dirk Bosch
4. Jettie Knoef	14. Jo Kwast	25. Wim Wilmink
5. Elly Vermeer	15. Rinie Leverink	26. Mieke Stoop
6. Tinie van Gelder	16. Geertje Gerrits	27.
7. Tonnie Schwering	17. Dinie Averink	28.
8. Cobi Lindenhovius	18. Marietje Dijk	29. John Ellen-
broek
9. Bep de By?	19. Dick Grutterink	30.
10. Mannie Bakker	20. Annie Brink	31. Herman Hulst
	21. Harrie Zandvoort	32. Theo de By

Een van de liedjes, zoals Dinie Averink die zich herinnert was:

Sponsevrouw, help eens gauw
 Kammenman geef een kam.
 Want ik houd je vast, terdege!
 Wat doe je hier, ga maar weer heen
 Je staat bij ons toch heel alleen
 Je bent gewassen hé wat raar,
 Je hebt geen ragebol, hoe naar.
 Je ziet zo schoon, zo net, zo glad,
 Dat is niet iets voor Modderstad (bis).

UIT DE ARCHIEFKAST 2

Het leuke van Borne is, dat je met behulp van foto's en Ansichtkaarten kunt terugreizen in de tijd! Het stratenstramien van het vroegere dorp is vrijwel in takt gebleven en, zij het in mindere mate, ook de vroegere bebouwing. Al zijn veel gevels veranderd, de bouwvorm is gebleven! Een mooi voorbeeld daarvan, zien we in het huidige pand Grotestraat 139 - 141, waarin aan de rechterkant nu de bloemenzaak Edelweiss is gevestigd, zoals u op de foto kunt zien.

Het huidige pand Grotestraat 139 - 141 waarin de slagerij van Kuijper gevestigd was.

De moderne gevel dateert uit 1959, het jaar waarin B en W bouwvergunning (No. 238/1959) verleende aan slager D. (Daan)

= Oorspronkelijke gevel =

= 1959 GEVEL = (GAMMELIJD)

J. Kuijper. De oude gevel zag u op de ansichtkaart van "De Horst" onder No. 1 in "Uit de archiefkast 1" in het vorige nummer van BOORN en BOERSCHOP. Jacob Bernardus Kuijper (vader van Daan) te Hilversum kocht het pand blijkens kadastrale gegevens in 1901. De vorige eigenaar (van perceel D 3381) was Jacob Salomon Spanjaard. De vermelding 1901 betreft echter het dienstjaar (jaar van aantekening van de verkoop). De eigenlijke aankoop heeft het jaar daarvoor of nog eerder plaatsgevonden. Hiervoor is een aantal aanwijzingen, zoals de notulen van B en W van 24 juli 1899:

N° 51. Overeenkomstig de bestaande verordeningen vergunning tot op het bouwen enz. wordt vergunning verleend bedruent en verbouwen van huizen. aan Jacob Kuijper tot het verbouwen van zijn woonhuis, Kadastraat bekend Sectie D, nummer 3381 en aan B. Brugger tot het

De familiefoto met o.a. Jacob Salomon Spanjaard (tweede van links) in een open rijtuig voor het pand in de Grotestraat.

Voorts verleenden Burgemeester en Wethouders van Borne J.B. Kuijper slager te Hengelo (Ov) op 31 augustus 1899 (Hinderwet-) vergunning om in het perceel staand in het dorp Borne (Wijk A No. 151) alhier en kadastraal bekend in sectie D, No. 3381, eene slagerij in te richten.

Zoals vermeld was Jacob Salomon Spanjaard de vorige eigenaar. Deze was voorjaar 1899 overleden. Uit zijn tweede huwelijk - met Charlotte Lehman - werden 5 kinderen geboren onder wie Pauline Jacob Spanjaard, die later met Albert Elgenant Dene-

kamp trouwde (uit zijn eerste huwelijk - met Rozina Swartz - werden ook 5 kinderen geboren). Hun achterkleinzoon, Paul Denekamp, bezocht enige tijd geleden het gemeentearchief met o.a. het verzoek of wij van een familiefoto konden nagaan, waar deze was genomen. Dat konden wij (en u ook!): de voordeur met bovenlicht en de raampartij zijn duidelijk te herkennen aan de hand van de bouwtekening van 1959.

Wij konden hem zelfs zeggen dat de middelste persoon in de koets, niemand minder is dan zijn betovergrootvader Jacob Salomon Spanjaard, dit aan de hand van een andere foto uit ons archief. Zeker is dat J.S. Spanjaard niet alleen eigenaar was van het pand A 152, maar er ook gewoond heeft. Teruggaande in de tijd: (Wijk) A 132 Borne 128, 115, 72 (1850). Mogelijk betrof dit alleen het rechter gedeelte en woonde broer Levie Salomon (tot 1865) in het linkergedeelte (in de periode 1850 - 1860 vernummerd van Borne 74 in Borne 118). Hun vader Salomon Jacob Spanjaard (1773 - 1861), grondlegger van het textielconcern had het pand destijds gekocht van W. Ch. Lantman, die na de franse tijd Borne's eerste burgemeester was (1811 - 1843).

Ger ter Braak.

Jacob Salomon Spanjaard.

GELUK

A'j zeukt noa geluk
 Mör ie'j nooit probeern
 Met geeld in 'n tuk
 Alns te wil'n begeern
 De leefde van ne vrouw
 En eer innege trouw
 De lach van 'n keend
 En de haand van nen vreend
 Is völle meer weerd
 Dan alle riekdom op eerd.

S. Lammers.

ACTE HUWELIJKSVOORWAARDEN ZENDEREN 1

Op 9 juli 1830 trouwt de jonge boer van het erve Oonck in Zenderen Gerhardus Johannes Oonck met Egberdina Bouhuis uit de gemeente Tubbergen.

Vooraf zijn echter de huwelijksvoorwaarden (Lit. 1) opgemaakt tussen Gerhardus Johannes Oonck, bouwman te Zenderen, meerderjarige zoon van Jannes Oonck en Janna Meulman (beiden overleden te Zenderen) in tegenwoordigheid van zijn stiefvader en stiefmoeder Jannes Wildijk en Fenne Vasterink, landbouwers op

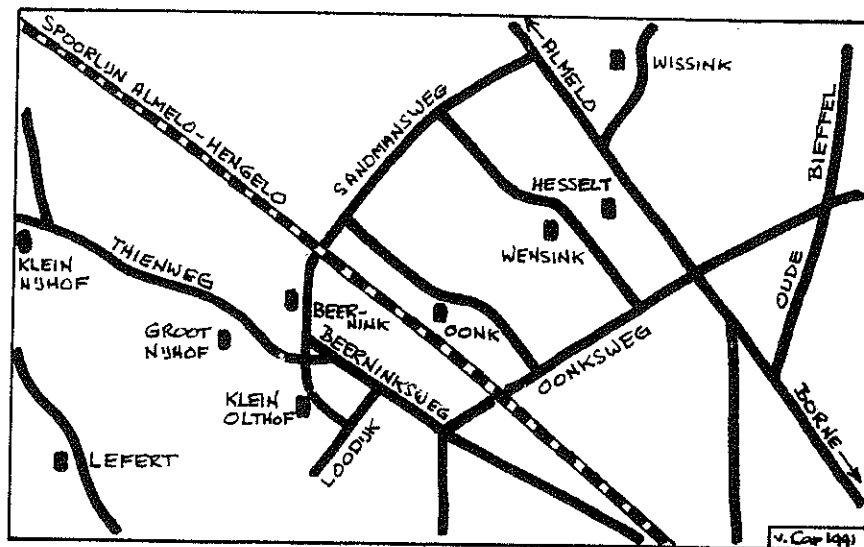

Het erve Oonck zoals het thans aan de Oonksweg is gelegen.

het erve Oonck te Zenderen, en Egberdina Bouhuis, landbouwster in de gemeente Tubbergen, meerderjarige dochter van Jannes Bouhuis en Gezina Westendorp, landbouwers in de gemeente Tubbergen.

1. Bruid en bruidegom beloven samen te willen wonen op het erve Oonck te Zenderen, dat het gemeenschappelijk eigendom is van de bruidegom en zijn stiefouders, tot de tijd dat de verloofden en hun stiefouders zich niet langer zullen verdragen.

Als de stiefouders of het jonge echtpaar dit belieft zullen de stiefouders met ingang van de daaropvolgende eerste mei verhuizen van het grote huis naar de kater-

Ligging van het erve Oonk. De spoorlijn Almelo - Hengelo was er toen nog niet.

stede of wonersplaats De Potkamp en dit bewonen en bemeeieren zoals dat thans is verhuurd. Hiertoe behoren de kamp waar het huis in staat en een stuk bouwland op de Zender Es, De Lenge genaamd.

Bij het vertrek van het grote huis naar het wonershuis mogen de stiefouders meenemen: een melkkoe en een sterke, een boven- en onderbed, een peuluw, twee kussens, vier lakens, een spinwiel, twee kisten, hun kleren, alsmede het gewas van twee spind land met aardappelen.

Als de stiefvader de langstlevende is, moet hij na de dood van zijn vrouw jaarlijks f 5,00 aan de verloofden geven.

Als de stiefouders eens geld nodig hebben verbinden zich de verloofden om aan hen f 100,00 te betalen in vier jaarlijkse termijnen van f 25,00.

2. De stiefouders verklaren tot enige en universele erfgenamen van al hun na te laten goederen te benoemen, resp. de verloofden, de langstlevende van hen of hun wettige erfgenamen.
3. De verloofden huwen in gemeenschap van roerende en onroerende goederen, en schenken elkaar bij overlijden het genot en de eigendom van de eerststervende. Als de langstlevende van de verloofden eventueel zonder kinderen mocht overlijden dan benoemen zij hun stiefouders tot universele erfgenamen, ofwel de langstlevende van hen.

De inhoud van deze huwelijksvoorwaarden vormt een interessant beeld van het rechtsgevoel van de toenmalige bewoners van het erve Oonk te Zenderen, thans nog steeds bestaand en nu bewoond door de heer G.J. Oonk aan de Oonksweg 32.

De voorgeschiedenis van dit huwelijk ziet er als volgt uit: Gerhardus Johannes Oonck is op dat moment de enige nog levende zoon van het echtpaar Jannes Oonck (geboren 1753) en Janna Meulman. Dit echtpaar trouwt in het jaar 1786 op het erve Oonck en krijgt vervolgens vijf kinderen:

- o Joanna Maria , geboren 1787, ongehuwd overleden vóór 1806.
- o Jannes , geboren 1791, ongehuwd overleden 1810.
- o Hermanus , geboren 1794, ongehuwd overleden 1824.
- o Gerhardus Johannes, geboren 1796, gehuwd 1830.
- o Johannes Hendrikus, geboren 1798, ongehuwd overleden 1824.

Als Janna Meulman bij of vlak na de geboorte van Johannes Hendrikus overlijdt, blijft Jannes Oonck met zijn kleine kinderen achter. Hij hertrouwt in 1799 met Fenne Vasterink (geboren ± 1764 te Gammelke, gemeente Weerselo).

Enige jaren later (in ieder geval vóór 1806) overlijdt ook Jannes Oonck en blijft de stiefmoeder met vier minderjarige kinderen achter. Het werk op de grote boerderij kan ze niet alleen aan en in 1807 hertrouwt Fenne Vasterink met Jannes Wildijk, zodat er weer een boer op de boerderij is.

In 1830 verklaren Gerhardus Johannes Oonck, Fenne Vasterink en Jannes Wildijk dat ze gezamenlijk eigenaar zijn van het erve Oonck. Hoe groot ieders aandeel is wordt niet vermeld en dat is ook wel begrijpelijk. omdat de eigendomsverhouding formeel en informeel verschilt. Als we de zaak op een rij zetten komt het volgende aan het licht:

Het erve Oonk te Zenderen is vóór de Franse tijd een hofhorige boerderij, behorende onder de Hof te Borne.

Het (blote) eigendom is van de Domeinen (provincie Overijssel) en de bewoners zijn in het bezit van het hofhorig erf- en bouwrecht. Zo hebben ook Jannes Oonck en Janna Meulman na hun huwelijk in 1786 erfwinning gedaan van het erve Oonck, hetgeen inhoudt dat ze door betaling van een aanzienlijk bedrag tot de dood van de langstlevende het erve Oonck mogen bebouwen voor een geringe jaarlijkse pacht. Na hun dood heeft hun oudste zoon het recht om erfopvolger te worden van het erve Oonck en opnieuw erfwinning te doen. Een en ander wordt geregeld in artikel 15 van de Hofrechten (Lit. 2).

De rechten van de oude generatie, als deze afstand doet van het bouwrecht van het erve aan de jonge generatie, worden geregeld in artikel 19 van de Hofrechten:

Item als enyge hofhoryge luede up des heren gudt wonnende dat selve guedt wyllen overgeven oren kynderen ofte anders soe mogen se dar af holden den negendendeell ofte lyftucht als oldes gewest ys, des behoren sye weder tlaten by den erv ofte gude van allen oren bewechlyken guden eyn schuldych tkopen.

Ende se synt ok schuldych dat erve to beseyen myt oren sade ende yngevalle se dat nyet doen konden soe solse dat seyelsaet dar toe doen bynnen dre yaren ende solt van den lande nyet hebben, eer dat se dat seyelsaet dar toe gedaen hebben.

Ook wat er moet gebeuren als er een tweede of derde huwelijk plaatsvindt, wordt geregeld in het Hofrecht, en wel in artikel 18:

Item wert saycke dat enen hofhorych mensche gehylyckte up eyn hofhorych guedt ende dan storve dye erflynck, dat ys tverstane, de gene de van den beyden dar up gebaren weer, ende de opgevorde man ofte wyf alsoe dorch hylyck up den gude gecomen, wedder andermael wolde hylyken, soe sal de gene de dar anhylyket mogen geneten ende hebben tot synen leven den halve negendendeell over de gude.

Ende wert saicke dat he derde mael hylyckte up den gude soe sal de latste des gudes nyet geneten inden met den kynderen dar van nyet verdragen woert.

Het negende deel of de lyftucht is een begrip dat voor de Franse tijd in geheel Overijssel een algemeen recht is. Naast de bepaling in de hofrechten komt het ook voor in het Landrecht van Overijssel, dat voor de niet hofhorige boeren gold. Als de oude generatie op een boerderij het wat rustiger aan wil doen en de boerderij wil overdoen aan de jonge generatie, dan heeft de oude boer recht op de opbrengst van 1/9 deel van de boerderij als oudedags-voorziening. Op de grotere boerderijen is er meestal ook een apart lyftuchthuis, waardoor de oude en de jonge generatie apart kunnen wonen.

Wordt vervolgd,
H.A.M. Woolderink.

Zie aflevering 2 voor literatuurverwijzingen.

Aanderleus beuke zint mangs deuster um te leazn.

t BIEZUNDERE GEWWELTEEKN (Boornse sage)

"KLOAS, KLOAS, woar bis doe,... KLOOOAAS,... ik heb dörst,... nen borrel, man woar blifs doe toch"? Met disse wöar kwam Arend Eenling de veurkamer in van wat zich neumn schippersherberg "Kloas an de Brugge".

t Was tegn t weenter van 1858, boetn was t smerig koald en der hung nen natn daamp in de locht. Nee t was nich plezerig boetn de deur te wedn. Arend Eenling, of zoals zienn daagsn naam was "Eenn zien Oarend", har net ziene leste törf ofleaverd achter t Woold en wol weer op hoes an. n Good gebroek was evn nen borrel te koopn bie Kloas en dan probeern met de weend van oet t westn en met n stroom met, zoa rap möggelik weer in 't Venne te komn. Vanof de del kwam Kloas anslofn en mostern dat hee t nich zoa an mos goan, "Ik heb oe allang zeen anlegn, wat n drokte".

*Erve Schopman, de voormalige schippersherberg
"Kloas an de Brugge", gelegen nabij de A-1.*

Arend was n biezunder man, vanof zien 14e joar zat hee, net as ziene hele familie al in n törf. Zommers wördn t stökn, in t noajoar kon t dan dreugn en tegn weentertied, as der genog water stun in de bekn, wördn t met zeilschuutn votbracht noar de klaantn.

Noa n vorst in t vuurjoar wördn dit weark ofmaakt en doarnoa begun t wier van vuurtn of an. Duur dit weark wadn ziene haandn net kolnschupn en zien gezicht was duur weer en weend as n gelooid vel.

Arend kon ie altied heurn ankonn. As hee met ziene schuut oaver t water vaarn, zung hee altied met nen zwoarn basstem

eign gemaakte riempkes, t leek wa n soort gondelier van Venetië, mer dan in Twente.

Juust dee riempkes doar wadn de leu rond Boorn beneijd noar, doarin zat t leste neijs, berichtn van de Provinciale Staatn, gerechtzaakn oet Almelo en wat der zoal in de stad en op n boer kuierd wördn.

As Arend met ziene kleane schuut onder de Hooge-Brugge deurvaarn of kwam anlegn bie de Smitsbrugge, um zich bie t Stearn-tje de metgebrachte stoet op te etn, of as de zaakn good hadn loopn, zich doar nen echt n Boornsn pannkookn met mel van de Grutter te loatn bakn, altied was der neijsgierig volk in de nöagte um hem an te heurn.

Vaak har Arend ok bosschopn dee veurspellingn deedn oaver wat der al zoa wal kon gebeurn in de nöagste tied. Hee kon vaak en dan op riem, verteln of t zommer nat of dreug wördn, zeektes kon hee zeen ankonn en nog völ meer. Arend wördn dan ok wal neumd "Den veurkieker oet t Venne", en woarachtig hee har vaak geliek!

Met mekaar kwamn ze an de proat. Kloas en Arend.

Met ear beadn zatn ze an een van de twee töafelkes, dee de gelagkamer riek was in' t veurhoes van Kloas ziene boerderiej. Twee börrelkes der op, één met en één zonder suuker. Kloas en Arend wadn an t proatn oaver t leste neijs, allerdaagse dinge en nog völ meer.

"Joa t kommende joar wil ik hier t spul verbouwn", löat Kloas weeten, "Ik wil disse kamer luk roemer maakn en ok n stuk bie de del andoon, want ik kan der ne koo bie holdn, now dat stuk grond hier vuur de deur der bie is komn".

Arend keek hem eens an, keek noar boeten en ie zagn hem prakkezeern, heel deep wördn der noadacht, t leern vel trök nog wieder in mekaar. "Doar zol ik met oetkiekn, want t ducht n mie, dat stuk grond hier vuur de deur, blif nich altied vriej"!

Hee schöaf zienn proem noar de aandere kaant van moond en de schipperspet wördn recht zet. "Doar zal ooit eens n onwies gat wördn graavn, nen langn deepn graven, dit kan ik oe wal zegn, de pearde könt der blienvn draven".

Bie dit bod keek Arend Kloas mistreustig an, hee kon t ok nich helpn. "Joa mer, ik mot toch wal wat, aandere heb ik gen bestoan" gaf Kloas met n luk veraltereerd gezicht zien bescheid.

"Ik weet nich wanneer, mer t koomp der, onthoald dat mer van mie. Ie könt der nog wa wat an doon, t is nog nen heeln zet teegn te hoaldn, luuster, dit zeg ik die".

Arend sprak ziene riempkes oavertugend oet, Kloas knikn alleen mer. "As ie ankommend joar dat stuk bie de boerderiej anbouwt, mot ie boavn op t dak, an de vuurkant van t hoes n gewwelteekn zetn, n gewwelteekn dat oe mot behooldn vuur tegnslaagn en ongemak"!!

"Dat geweltee kn mot der zoa oetzeen", Arend greep n stuk van zienn proemntabaktoetn en teekn doar, met n verbrant stukke hoalt oet n losn heard, n geweltee kn op. Het steln vuur nen rechtn taps too lopenden poal met doar um hen twee ringn met deurlopende eandn. "Kiek, dit stelt vuur twee stukn touw um nen poal henne slaagn, bear met nen knup der in, zee behoolt oe wisse in oew leavn, vuur ongemak en tegnslaagn". Kloas keek der noar of hee t in Köln heurn doondern en schunk nog nen borrel in. Bie Arend vergat hee n suuker. "Ik zal der an deankn" zer Kloas toen Arend noar boetn keek en angaf dat t tied wördn t zeil te hijsn en t maakn dat hee vot kwam, wol hee nog vuur n duuster in hoes wedn.

Wat is now t biezundere an dit vertelsel? Now dat is nich mis, ik zal t oet de deuk doon.

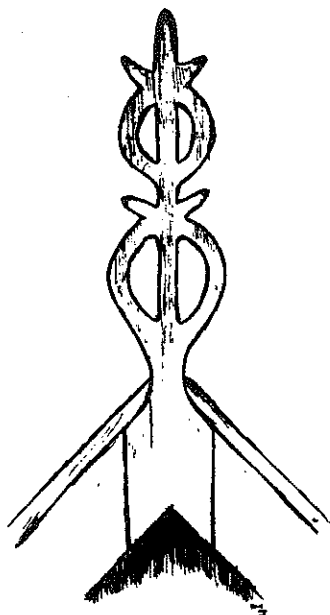
In 1859 hef Kloas zich de bool verbouwd en hee hef zich good in de oorn knupt wat Arend Eenling oet t Venne hem op den merrag vergangn joar har vertöln. Vuur op t hoes wördn duur n timmerman t geweltee kn maakt oet blaank eekn hoalt. t Model was zoals Arend t har oettekend en n timmerman zer dat t wa meer as honderd joar met gung.

Jan Jans, n bekendn Twentse architect en tekenaar, is in 1940 dit biezundere teekn ok opvaln en hee hef t vastlegd in een van ziene beuk. Jans sprek van n geweltee kn oet de 19e eeuw dat steet op n hallehoes. Hee neumt t n hallehoes in Boorn, umdat d'r in 1904 nog n stuk bie an is zet, zodat t dan, en now nog, twee niendeurn hef. Twee steen boavn de beade deurn gewt de tied van bouwn an.

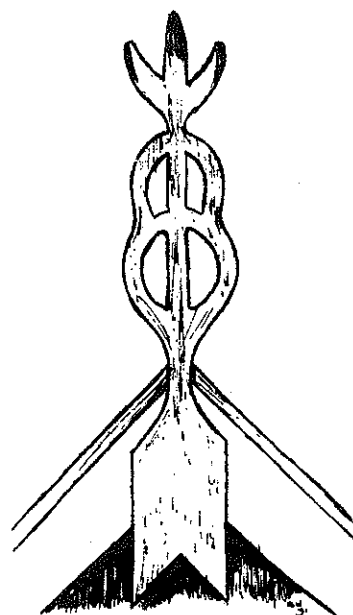

Erve Schopman, "t hallehoes in Boorn".

Hoo zit t now met dat gat woarvuur Arend waarschouwn, joa wisse, t is der wa kömn.... DE AUTOBAAN, de A-1, lop now n joar of wat vlak vuur de deur langs.
Der wördt zölfs proat, dat juust den naam A-1 of is leid van

Negentiende-eeuws gevelteken van ongeschilderd eikenhout, tekening naar de toestand van 1940 *

Nieuw gevelteken, wit geschilderd, tekening van het in 1990 geplaatste gevelteken.

Arend Eenling, mer te bewiezn is dit nich. Biezunder is, dat ongeveer geliek met t kloar komn van disse weg t gewelteekn verrot was, dat gef toch wa te deankn.

De familie Schopman dee now op de boerderiej woont, hef veurig joar bie t opknappn van t dak vuur en ok achter n neij teekn loatn anbrengn, n teekn wat der luk aandere oetzöt,.... de beade knup bint vot!

Zoln zee hebn weeten dat t toch gen zin meer har?

Borne, augustus 1991,
Bert Wolbert.

* Tekening naar publicatie van J. Jans en E. Jans in: Gevel- en stiepeltekens in Oost Nederland. Enschede 1975.

LORKS TRU.

Een afbeelding van het huisje van Lorks Tru in het boekje "Grepes uit de historie van Borne, deel 2", van Mevr. Van Harten - Fransen (Lit. 1), was aanleiding tot dit artikeltje. De nieuwsgierigheid werd vooral geprikkeld omdat het boekje, behalve de afbeelding, geen verdere informatie over Lorks Tru geeft.

Vragen

Vragen die in zo'n geval direct opborrelen zijn:

1. Wie was Lorks Tru?
2. Waar komt de afbeelding vandaan?
3. Waar stond dit huisje?

Redenen genoeg dus om eens op onderzoek te gaan.

De naam Lorks Tru

Lorks Tru was de dochter van een man die in Borne de bijnaam had van "nen Lork". Volgens Dijkhuis (Lit. 2) is "nen Lork" een ietwat lummelige jongen die niet slim en niet handig is, kortom een Jan Salie. Ten Voorde noemt in zijn artikel over Bornse bijnamen in het Jaarboek Twente van 1964 (Lit. 3) wel de naam 'n Lork, maar geeft geen nadere uitleg.

In het boekje Bomen van Europa (Lit. 4) is een afbeelding opgenomen van een Larix. Dit is een naaldboom die in het Nederlandse taalgebied vaak met "lorck" wordt aangeduid. Het is een van de weinige naaldbomen die 's winters zijn naalden verliest. Er blijft dan een kale boom over met slordig door elkaar groeiende en soms afhappende takken. Dit roept eigenlijk wel een beetje het beeld op van saaiheid en gebrek aan energie; de Jan Salie-geest. Maar of het iets met de bijnaam te maken heeft valt te betwijfelen.

Een bijnaam wordt meestal niet zomaar gegeven. Vaak schuilt er wel een overeenkomst in met de omgeving of de gedraging van de betreffende persoon. Het zal in dit geval niet anders zijn geweest. We moeten dus veronderstellen dat de kenmerken die Dijkhuis geeft, op de man (misschien reeds in zijn jonge jaren) van toepassing waren. Hoe het ook zij, de dochter werd eveneens met de naam opgezadeld en aangeduid met Lorcks Tru; Tru van "nen Lork".

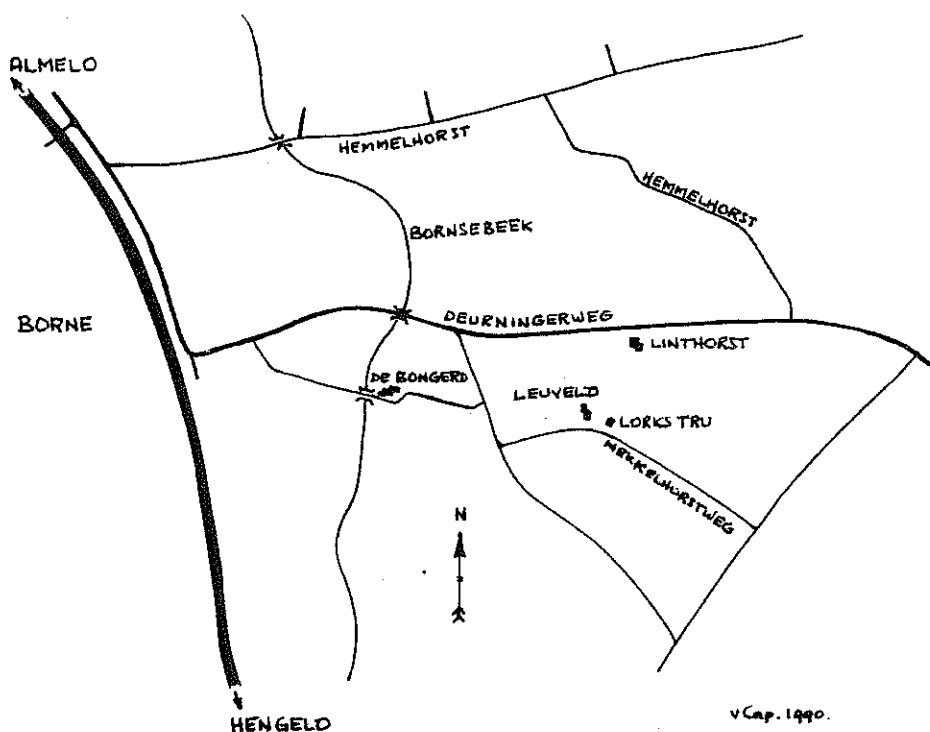
Tru komt van Geertruida, haar werkelijke voornaam. Haar familienaam was Oude Stege. Volgens overlevering heeft ze ook een broer gehad, maar hiervan weten we verder niets. Lorcks Tru is na het overlijden van haar ouders in het ouderlijk huisje blijven wonen. Dagelijks liep ze naar het dorp Borne, waar ze werkte bij Spanjaard. Ze was altijd in het zwart gekleed en had steeds een felgroene paraplu bij zich. Na gedane arbeid keerde ze 's avonds weer terug naar haar huisje waar ze, als ongehuwde vrouw, alleen met haar hondje Fannie leefde.

Toch had ze wel belangstelling voor mensen in haar directe omgeving. Met grootvader Snuverink van de Bongerd, b.v. kon ze redelijk goed overweg. Tru was een slordig mens en niet erg proper. Zo had ze b.v. problemen met haar benen die altijd ingezwachteld waren (open benen?). Waarschijnlijk verving ze de zwachtels niet vaak genoeg. Daardoor kon je ruiken als ze in de nabijheid kwam!

Voor volwassenen was Tru wel aardig, maar op kinderen had ze het niet zo begrepen. Dit was wederkerig want kinderen waren bang voor haar en ze werd door hen voor een heks gehouden.

De afbeelding

De prent in het boekje van Mevr. Van Harten blijkt achteraf geen prent maar een foto van een olieverfschilderij van de hand van Herman Liedenbaum. Het doek meet ongeveer 30 bij 40 cm en is thans in het bezit van de heer W.J.H. Rientjes te Albergen. Liedenbaum was een veelzijdig kunstenaar uit Borne. Hij is o.a. schepper van de Mariakapel op het oude R.K. kerkhof achter de Koppelsbrink in Borne.

De ligging

Waar stond het huisje eigenlijk? Wel, dat was dicht bij het dorp Borne maar juist in de gemeente Weerselo. Tenminste, dat was zo in de tijd dat Lorks Tru daar woonde. Het huisje stond aan de noordzijde van de Mekkelhorstweg, de eerste zijweg na het bruggetje in de Deurningeweg, gerekend vanaf Borne. De juiste plaats is nog aan te wijzen. Deze kon worden vastgesteld door vergelijking van de stafkaarten van 1882 en heden. Het blijkt dat het huisje even voorbij de flauwe bocht in de weg stond. Tegenwoordig staat, precies in de bocht, de woning van Leuveld. Het huisje van Lorks Tru stond een klein eindje verder, zoals blijkt uit bijgaande kaart. Beide opstallen hebben er echter nimmer gelijktijdig gestaan. Dit kon worden bevestigd door enkele oudere bewoners uit deze omgeving. De grond behoorde indertijd toe aan de familie Weghorst en was daarna o.a. in het bezit van de heer Linthorst. Deze heeft het verkocht aan kwekerij Boomkamp. Dit gedeelte van Weerselo is in 1972 door grenscorrectie aan de gemeente Borne gekomen. Borne werd er toen ongeveer 149 ha groter door, waarbij ook de gemeente Hengelo werd uitgebreid. Het huisje is betrekkelijk snel afgebroken nadat Lorks Tru in 1931 op ongeveer 75-jarige leeftijd te Delden was overleden. Het huisje was toen reeds een bouwval en van de inboedel is heel wat als rommel verbrand omdat het weinig waarde had.

F.J. van Capelleveen.

LITERATUUR

1. M.G.E. van Harten - Fransen
Grepes uit de historie van Borne, deel 2,
pag. 140, Borne, 1987.
2. G.J.H. Dijkhuis
Twents in woord en gebruik
Borne, 1979.
3. G.J. ten Voorde
Oawer Boornse biejnaam'n en zo.
In: Jaarboek Twente 1964, pag. 106 - 116.
4. Bomen in Europa
Distrimedia Services B.V.
Amsterdam 1987.
5. Van Dale
Groot woordenboek der Nederlandse taal.
's Gravenhage, 8-ste druk, 1961.

NIEUWS

In de serie Grepes uit de historie van Borne, door Mevr. M.G.E. van Harten-Fransen verscheen het boekje **Grenstwissen rond de gemeente Borne**. Mevr. van Harten geeft ook in haar zesde boekje, op haar geheel eigen wijze, weer veel feiten en bijzonderheden. Helaas bevat het boekje enkele onzorgvuldigheden die met een goede eindredactie voorkomen hadden kunnen worden. Ondanks dat geeft ze toch een aardig overzicht van het begrip grens en van wat daar zoal voor problemen mee zijn geweest. De pittige prijs ten spijt, f 25,95, zal het boekje bij belangstellenden voor de historie van Borne, toch wel in de smaak vallen.

Bij Uitgeverij Van den Berg in Enschede verscheen onder redactie van de Commissie voor veldnamen van de Culturele Raad Overijssel, het boekje **Veldnamen in Ambt-Delden**. Het bijna 200 pagina's tellende boekje bevat naast veldnamen ook een overzicht met een korte beschrijving van de boerderijen in Ambt-Delden. Een uitstekend register is toegevoegd. Zowel de veldnamen als de boerderijnamen zijn via nummers op de bijgevoegde, helaas niet overal even duidelijke, kaarten weergegeven. Het geheel is prima verzorgd en bevat, zeker m.b.t. het grensgebied met de gemeente Borne, veel interessante gegevens. Prijs f 29,00.

OPROEP FAMILIENAAM NIJHOF

Hierbij een oproep tot medewerking aan een onderzoek naar de herkomst van de familienaam (met toe- en bijnamen) van de Heer Jan Nijhof uit Castricum. Zijn wortels lijken, volgens eerder onderzoek, in Borne te liggen. Hij vraagt medewerking bij het beantwoorden van de volgende vragen:

1. Wie doet nog meer onderzoek naar de familienaam Nijhof en wil gegevens uitwisselen?
2. Welke bij- of toenaam had Hendrik Nijhof, overleden op 11-2-1875 te Hertme? Hendrik werd 85 jaren oud, woonde te Zenderen en was gehuwd met Hermina Groothuis. De ouders van Hendrik hebben eveneens te Borne/Zenderen gewoond. Een van Hendriks en Hermina's kinderen was Jan Hendrik die naar Almelo trok. Deze was de overgrootvader van de vragensteller.

Een vooronderzoek leverde de volgende toe- of bijnamen op: Nijhof van de Poedel, van de Dasbos, van de Joffe(l)boer en van het Wonder (spreek uit: Wunder).

3. Zijn er meer toe- of bijnamen van de Nijhof's bekend?
4. Weet iemand iets te melden over de verspreiding van de toe- of bijnamen over de verschillende takken van de familie Nijhof?
5. Wat is de herkomst en betekenis van de bijnamen?
6. Komt de bijnaam Poedel van een huis in Hasselo? Zo ja, waar staat of stond dit huis?
7. Dasbos kan komen van een bos waar dassen voorkwamen. Is na te gaan waar dat bos gelegen kan hebben of is er een andere verklaring?
8. Joffe(l) zou een scheldnaam kunnen zijn, te onderscheiden van een toe- of bijnaam (Men kan naast een bijnaam ook een scheldnaam hebben). Wat is de betekenis en de herkomst van Joffe(l)boer?
9. De Poedels en Joffelboeren zouden neven zijn (in welk tijdvak?). Ook de Wunders waren familie omdat hun grootvaders broers zouden zijn geweest (in welk tijdvak?). Hoe liggen deze familieverbanden?
10. 't Wunder/Wonder zou een nog bestaande boerderij in Woolde moeten zijn waar ook nu nog een Nijhof op woont. Wie weet hiervan adres en telefoonnummer?

Als U kunt helpen dan graag Uw gegevens naar de redactie van dit blad die ze dan gebundeld zal doorsturen. Mensen die rechtstreeks contact willen opnemen kunnen het adres (en het telefoonnummer) van Jan Nijhof bij de redactie opvragen.

LEDENWERVING, DOE ER AAN MEE...

Als de inhoud van dit nummer van BOORN en BOERSCHOP U is bevallen, vertel dat dan aan een kennis of vriend. We kunnen nog best nieuwe leden gebruiken! Geef hem of haar op als lid van onze vereniging.

Men kan lid worden door overmaken van f. 20,00/jaar op RABO-bankrekening nr. 1456.37.409 of op Postbankrekening nr. 1157524 t.n.v. "Penningmeester Heemkundevereniging Bussemakerhuis te Borne", onder vermelding "Nieuw lid".

Men krijgt daarvoor het verenigingsblad BOORN en BOERSCHOP thuisbezorgd en men wordt door convocaties op de hoogte gehouden van te houden lezingen en andere activiteiten.

WINTERPROGRAMMA

Zoals eerder vermeld zal de jaarvergadering op donderdag 6 februari worden gehouden. De heer G.J. Kraa zal op die avond een voordracht verzorgen met als titel "In 't Tweants verdan".

De volgende bijeenkomsten zijn vastgesteld op dinsdag 10 maart, een dia-lezing door de heer H.L. Kok over "Symboliek en Tragiek" en op donderdag 9 april "De wording van Overijssel in de middeleeuwen", eveneens een dia-lezing, door de heer Casper van Heel.

We besluiten het seizoen met een excursie op zaterdag 16 mei naar Schokland en Urk.

Nog leverbare uitgaven van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis:

Titel	Prijs
De Hof te Borne rond 1650	f. 5,00
Het Vikkaryboek van Weleveld 1765 - 1820	f. 5,00
Rond Horst en Hof te Borghende	f. 10,00
De Doopsgezinde families uit Borne in 1830	f. 5,00
Borne Historie en volksverhalen	f. 10,00
Grepen uit de historie van Borne, deel 2	f. 15,00
Landweren Borgen en Postwegen	f. 20,00
Plattegrond Borne, dorp, sectie D,	f. 2,50

De uitgaven zijn verkrijgbaar bij de penningmeester van de Heemkunde vereniging, de heer A.J. Linthorst, Deurningerweg 36, Borne, telefoon 074 - 667007.